

SAMMANFATTNING AV RAPPORTEN:

FRÄMLINGSFIENTLIGA HANDLINGAR MOT TROSSAMFUND

sst 2014

Rapporten *Främlingsfientliga handlingar mot trossamfund* (SST, 2014) visar att främlingsfientliga handlingar och hot mot trossamfund är ett omfattande problem i dagens Sverige. Dessa hot och attacker riktas både mot samfundens lokaler och mot dess medlemmar. De som drabbas är inte bara de synligt praktiserande – till exempel präster, rabbiner och imamer – utan också personer som förmodas tillhöra en viss religiös grupp. SST har genomfört hearingar med företrädare för ett flertal trossamfund, intervjuer och möten med enskilda företrädare och myndighetspersoner, samt gått igenom forskningslitteratur och tidigare rapporter som berör ämnet. Fokus har i litteraturgenomgången lagts på material som publicerats från år 2007 fram till hösten 2014.

Samtidigt som trossamfunden vittnar om att hot och trakasserier är vanligt förekommande i dagens Sverige är det också tydligt att det finns ett glapp mellan antalet anmälda hatbrott med antisemitiska, islamofobiska och kristofobiska förtecken som har insamlats av Brottsförebyggande rådet (BRÅ) och enskilda individers upplevelser och erfarenheter av hatbrott. Mörkertalet, det vill säga antalet icke anmälda fall, tycks vara omfattande. Vad detta beror på är svårt att säga. Det finns förmodligen ett flertal olika förklaringar till varför enskilda individer och trossamfund inte anmäler hatbrott till polisen. I vissa fall tycks det handla om en bristande kunskap om att man kan anmäla denna typ av hatbrott. I andra fall tycks det handla om ett bristande förtroende för polis och rättsväsendet. Att anmäla upplevs i dessa fall som meningslöst och tidskrävande samtidigt som en anmälan inte leder till påföljder. Även polisens och rättsväsendets kunskaper inom området hatbrott kan vara avgörande faktorer.

En genomgång av tidigare forskning visar att flera rapporter och studier har fokuserat antisemitiska och islamofobiska hatbrott. Dessa studier har framför allt varit kartläggande och flera har pekat på glappet mellan antalet anmälningar och upplevelser av hatbrott samt på främlingsfientliga och diskriminerande attityder. Däremot har ytterst få studier ägnats åt kristofobi och hatbrott mot andra religiösa grupper än judar och muslimer. Här finns behov av ytterligare studier då vår kunskap om hot mot andra trossamfund är bristfällig.

I Brottsoffermyndighetens (BOM) rapport *Offer för hatbrott – vad har gjorts och vad kan förbättras* (2007) framkommer det också att merparten av tidigare studier av hatbrott har varit inriktade mot området HBTQ. Trots att hot mot HBTQ-personer inte nödvändigtvis kan knytas till frågor som rör trossamfunden är Brottsoffermyndighetens genomgång och förslag av betydelse även för hur trossamfund och myndigheter skulle kunna utveckla sitt arbete.

Gällande de åtgärder som föreslås för det framtida arbetet mot främlingsfientliga handlingar och hatbrott mot trossamfund har SST valt tre kategorier:

- Förslag till åtgärder som rör myndigheter
- Förslag till åtgärder som rör trossamfund och civilsamhälle
- Förslag till åtgärder som rör forskning
- Förslag till åtgärder som rör myndigheter

FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER SOM RÖR MYNDIGHETER

När det gäller myndigheters arbete mot hatbrott – i detta fall hot mot trossamfund och dess medlemmar – så är fokus framför allt på behovet av att förenkla och se över rutiner för anmälan. Polis och åklagarväsendet behöver kontinuerlig utbildning om främlingsfientliga handlingar, hatbrott och hot mot trossamfund. Det finns också ett behov av att ställa rätt frågor i samband med anmälningar. Detta är speciellt viktigt eftersom det ofta är svårt att bevisa ett hatbrottsmotiv och kvaliteten på det insamlade bevismaterialet är helt avgörande för en fullgod rättslig prövning. Polisen måste därför bli bättre på att uppmärksamma, dokumentera och säkra bevis när det gäller hatbrott. Utöver polisen gäller det även rättsväsendet i vidare bemärkelse och speciellt i rättsfall där hatbrott åberopas och kan leda till straffskärpning. Idag vittnar till exempel många av trossamfundens medlemmar om att de upplever att bevisbördan först och främst ligger på offret och att man inte får det stöd man behöver från polisen. Arbetet med attityder och en nolltolerans mot rasism och diskriminering inom poliskåren måste därför också vara en del av arbetet mot främlingsfientliga handlingar och hatbrott.

Det finns också ett stort behov för myndigheter att samarbeta med trossamfund och andra ideella organisationer i samhället för att bekämpa främlingsfientliga handlingar och hatbrott. Företrädare för trossamfund påpekar att de upplever en bristande kunskap om religion och religiositet hos politiker och myndigheter. Men även trossamfund bör i högre grad samverka med polisen när det gäller utredningsmetoder och fastställande av motiv. Detta arbete är långsiktigt och för att uppnå ett bra resultat måste ett förtroende byggas upp mellan trossamfund och myndigheter.

Att skapa mötespunkter och naturliga nätverk är därför av stor betydelse och dessa måste byggas på ömsesidighet och respekt. Myndigheter kan inte endast vända sig till trossamfund när de har behov av att lösa problem utan samarbetet måste vara mer långsiktigt och förebyggande. Integrationspolis och dialogpolis samt speciellt ansvariga för hatbrott inom polis- och rättsväsendet framhålls som något mycket viktigt.

Följande åtgärder föreslås:

- Se över rutinerna vid anmälningar av hatbrott med målet att förbättra korrekt kategorisering vid upprättande av anmälan samt förenkla följande av misstänkta hatbrott genom hela rättsprocessen.
- Utse personer som har ett speciellt ansvar för hatbrott inom polis- och rättsväsendet. Denna åtgärd bör se lika ut för hela landet och regionala arbetsmetoder mot hatbrott måste bli likvärdiga.
- Polisens kunskaper om främlingsfientliga handlingar, hatbrott och rasism måste prioriteras.
- Fortlöpande utbildning för myndighetspersoner (speciellt polis och åklagare, men också för säkerhets/dörrvakter som inte räknas som myndighetspersoner) när det gäller främlingsfientliga handlingar och hatbrott (motiv, frekvens och möjliga åtgärder).
- Det bör uppmärksammas att många av trossamfundens medlemmar/besökare har sin bakgrund utanför Sverige och de kan därför ha språkliga problem i mötet med myndigheter vilket ofta förstärks av en tidigare negativ erfarenhet av myndighetskontakter från olika ursprungsländer. Att öka tilliten till myndigheter måste prioriteras.

Fackföreningar bör få en ökad kunskap om och bli en integrerad del i arbetet mot främlingsfientliga handlingar, hatbrott, rasism och diskriminering.

- BRÅ bör årligen redovisa förekomsten av hot mot konvertiter i samband med sin årliga rapport om hatbrott.
- SST och de redan existerande samarbeten som finns mellan trossamfundet samt Svenska kyrkan bör få en prioriterad uppgift att aktualisera och fördjupa sitt arbete mot hatbrott bland trossamfund i Sverige.

FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER SOM RÖR TROSSAMFUND OCH CIVILSAMHÄLLE

Trossamfund spelar en stor roll för att synliggöra problem såväl som lösningar i relation till främlingsfientliga handlingar, hatbrott och diskriminering på både individ- och strukturnivå. Erfarenheter (både negativa och positiva) kan förmedlas till myndigheter i samband med besök och utbildningar. Ett återkommande problem är att bevisbördan ofta läggs över på offret och för att undvika detta problem måste polisens kunskaper om främlingsfientliga handlingar och hatbrott öka (se ovan). Men samtidigt är det tydligt att trossamfundet också kan bli bättre på att ta fram informationsmaterial till både offer och myndigheter när det gäller främlingsfientliga handlingar och hatbrott. Även trossamfundens medlemmar och ”personal” bör få en ökad kunskap om hatbrott. Framför

allt vilka rättigheter som finns, men också hur en anmälan skapas och behandlas samt varför det är svårt att fastställa hatbrott som ett motiv. För att få ett större genomslag måste mer kunskap och stöd ges till offer i form av information på flera språk – till exempel om att man kan anmäla hatbrott och diskriminering på grund av religiös tillhörighet. Detta kan ske via församlingslokaler, men också via telefonjourer, tryckta informationsfoldrar och via nätet. Trossamfunden bör också aktivt söka samarbete med myndigheter samt med Brottsofferjourenas riksförbund (BOJ). För att dessa insatser skall realiseras och bli långsiktiga, snarare än kortsiktiga, finns dock behov av ekonomiskt stöd till trossamfunden samt BOJ. Möjligheten att söka medel för dessa och liknande frågor från Allmänna arvsfonden behöver spridas bland trossamfundens företrädare och medlemmar. Även antidiskrimineringsbyråerna runt om i landet bör inkluderas i detta arbete. Dessa kan tillsammans med BOJ överbrygga det faktum att många offer för främlingsfientliga handlingar och hatbrott kan känna sig ovilliga att kontakta polisen. Mycket viktigt arbete görs redan av antidiskrimineringsbyråer och BOJ, men det har hittills i liten utsträckning inkluderat trossamfund. Härmed förespråkas ansträngningar för ett mer aktivt samarbete från samtliga parter.

Det är en utmaning för flera trossamfund att många medlemmar har en bakgrund i länder eller regioner där kontakten med polis och myndigheter ofta kan uppfattas som något negativt eller till och med farligt. Detta faktum bör speciellt uppmärksammas av svenska myndigheter (inte minst polis- och åklagarväsendet), men det är också viktigt att dessa frågor behandlas och diskuteras av trossamfunden. Information till medlemmar och nära kontakter med berörda myndigheter är därför av stor betydelse för att överbrygga rädslor och missförstånd.

En viss del av informationen om hatbrott är också gemensam för trossamfunden oberoende av deras olika trosriktningar. En allmän information om möjligheten att anmäla hatbrott och kontaktuppgifter om hur man gör en anmälan samt hur en anmälan behandlas bör sammanställas och författas på ett flertal olika språk. För detta arbete krävs gemensamma insatser och samarbete över religionsgränserna. Ett sådant samarbete bör inledas tillsammans med Islamiska samarbetsrådet (IS), Judiska centralrådet, Sveriges kristna råd (SKR), Ortodoxa och österländska kyrkans ekumeniska råd (OÖKER), Sveriges Buddhistiska Samarbetsråd samt andra trossamfund som till exempel hinduer, mandéer med flera. Inom ramen för ett sådant samarbete skulle trossamfunden kunna bedriva ett gemensamt arbete mot hot och trakasserier oberoende av tro eller livsåskådning. Ett sådant samarbete är speciellt viktigt eftersom internationella händelser och konflikter (inte minst i dagens oroliga Mellanöstern) lätt spiller över och kan få negativa konsekvenser för dialog och samverkan. Till exempel skulle trossamfunden kunna arbeta med en gemensam definition av och problembild gällande hot och trakasserier mot trossamfund och dess medlemmar. Trossamfunden skulle också kunna utarbeta en gemensam blankett för anmälningar. På ett sådant sätt skulle det bli lättare för

både trossamfund och myndigheter att identifiera främlingsfientliga handlingar och hatbrott och motverka dess negativa konsekvenser.

Samtidigt finns det ett behov av att trossamfunden själva inleder ett internt arbete med att identifiera och motverka diskriminerande och negativa attityder gentemot andra trossamfund – inte minst i relation till internationella konflikter och oroshärdar, men också i samband med konvertering och byte av religion.

Föreliggande åtgärder föreslås:

- Trossamfunden bör i högre utsträckning ses som en resurs som kan synliggöra problem med främlingsfientliga handlingar och hatbrott på både individ- och strukturnivå, men även som en resurs för att minska problem och motsättningar samt föreslå lösningar.
- Trossamfundens information och stöd till offer för hatbrott bör förstärkas och trossamfundens kunskap om hatbrott behöver öka.
- Samarbete med BOJ och antidiskrimineringsbyråerna runt om i landet bör inledas och fördjupas.
- Trossamfunden bör söka de tillgängliga ekonomiska stöd som finns (t.ex. från Allmänna arvsfonden) för att kunna inleda ett långsiktigt och kontinuerligt arbete med att uppmärksamma och motverka främlingsfientliga handlingar och hatbrott.
- Trossamfunden bör öka sitt samarbete för att kunna utföra gemensamma insatser mot främlingsfientliga handlingar och antireligiösa hatbrott i Sverige.
- Trossamfunden måste också inleda ett arbete mot fördomar inom de egna grupperna visavi andra religioner, trosuppfattningar och livsåskådningar. Detta kan till exempel ske i samarbete med folkbildningsinstitutioner, ungdomsförbund och andra aktörer.
- Möjligheten att inrätta en gemensam webbtjänst för snabb och enkel rapportering av hatbrott mot trossamfund bör undersökas.

FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER SOM RÖR FORSKNING

Utöver ovan nämnda åtgärder finns det ett behov av ökad forskning kring främlingsfientliga handlingar, hatbrott och diskriminering av människor på grund av verklig eller förmodad religiös tillhörighet. En angelägen uppgift för forskarsamhället är att dokumentera och analysera hur offer för hatbrott bemöts inom polis- och rättsväsendet, hälso- och sjukvården, socialtjänsten, skola och stödorganisationer. Såväl negativa som goda exempel bör analyseras och dokumenteras för att kunna utveckla arbetet mot hatbrott. Det finns också ett stort behov av att genomföra jämförande studier när det gäller antisemitism, islamofobi och kristofobi. Frågor som behöver utredas är exempelvis i vilken utsträckning dessa tre områden är relaterade till varandra samt i vilken omfattning de påverkas av internationella händelser och kriser. Även gapet mellan antalet anmälda hatbrott och upplevelser/förekomsten av främlingsfientliga handlingar måste utredas och dokumenteras. Varför är mörkertalet så stort och vilka orsaker har det? Hur kan gapet mellan antalet anmälningar och upplevelsen/erfarenheten av hatbrott minskas?

Föreliggande åtgärder föreslås:

- Forskningsråden (Vetenskapsrådet, Riksbankens jubileumsfond och Forte) bör ges möjligheter att utlysa öronmärkta forskningsprojekt som har ett specifikt fokus på främlingsfientliga handlingar och hatbrott mot trossamfund och dess medlemmar i vid bemärkelse.
- Forskning om hot mot kristna och andra religiösa grupper bör ges ekonomiskt stöd samtidigt som studiet av antisemitism och islamofobi fortsätter att vara prioriterade forskningsområden.
- Kunskaper från forskarvärlden när det gäller främlingsfientliga handlingar och hatbrott bör inkluderas på ett tydligare sätt i utbildningar för polis, jurister, lärare, sjukvårdspersonal och socionomer.
- Förekomsten av hot i samband med konvertering måste dokumenteras och analyseras på ett vetenskapligt sätt.
- SST bör ges i uppdrag att fortsatt genomföra hearingar och kunskapsinhämtning från trossamfunden rörande hot och säkerhetsfrågor. Ett sådant longitudinellt uppdrag skulle ge värdefull kunskap om den rådande situationen för trossamfund och en lägesbild av religionsfriheten i Sverige.

sst

**Nämnden för
Statligt Stöd till Trossamfund**